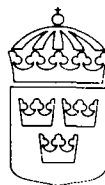

Socialutskottets betänkande

1986/87:32

om vissa frågor om vård av missbrukare
(prop. 1986/87:129)

SoU
1986/87:32

Sammanfattning

I betänkandet behandlas proposition 1986/87:129 om vissa frågor om ersättning för uppehälle vid vård inom socialtjänsten, m. m. Utskottet tillstyrker propositionsförslagen.

I betänkandet behandlas vidare två motionsyrkanden (fp resp. c) om s. k. kontraktsvård inom socialtjänsten. Yrkandena avstyrks med hänvisning till socialberedningens arbete.

Utskottets m-, fp- och c-ledamöter reserverar sig beträffande motivering-
en för avslag på yrkandena angående kontraktsvård.

Propositionen

I proposition 1986/87:129 om vissa frågor om ersättning för uppehälle vid vård inom socialtjänsten, m. m. har regeringen (socialdepartementet) föreslagit riksdagen att anta vid propositionen fogade förslag till

1. lag om ändring i socialtjänstlagen (1980:620),
 2. lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring.
- Lagförslagen fogas till betänkandet som *bilaga*.

Motioner

I motion 1986/87:So215 av Bengt Westerberg m. fl. (fp) hemställs, såvitt här är i fråga (yrkande 8) att riksdagen hos regeringen begär förslag till kontraktsvård som ett frivilligt alternativ till tvångsvård.

I motion 1986/87:So217 av Alf Svensson (c) hemställs, såvitt här är i fråga (yrkande 2) att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att narkomanen skall dömas till vård och att s. k. kontraktsvård införs, vilket innebär att om inte vårdprogrammet fullföljs, ersätts det automatiskt med sluten vård.

Ersättning för uppehälle vid vård inom socialtjänsten

Enligt 34 § socialtjänstlagen (1980:620) medför stöd och hjälpinsatser av behandlingskaraktär inte kostnadsansvar för den enskilde vårdtagaren. För andra stöd- och hjälpinsatser får kommunen ta ut skälig ersättning.

Bestämmelserna om sjukpenningavdrag vid sjukhusvård i 3 kap. 4 § lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL) gäller enligt 3 kap. 15 § samma lag även i de fall då en försäkrad bereds vård i ett sådant hem för vård eller boende enligt socialtjänstlagen som ger vård och behandling åt missbrukare av alkohol eller narkotika. Minskningen av sjukpenningen vid vård i hem för vård eller boende görs utan att någon ersättning lämnas till institutioner eller berörda kommuner. Emellertid utgår statsbidrag till kommunerna för den vård av missbrukare som bedrivs vid sådana hem.

Enligt bestämmelserna i 10 kap. 3 § AFL och bestämmelser i kungörelsen (1962:393) om rätt i vissa fall för kommun eller annan att uppbära folkpension gäller bl. a. att om en pensionsberättigad under en hel kalendermånad är intagen i ett hem för vård eller boende enligt socialtjänstlagen eller på annat sätt får vård eller försörjning mot avgift som erläggs av en kommun, får kommunen uppbära den pensionsberättigades folkpension och därav tillgodogöra sig sina kostnader för vården eller försörjningen.

Socialberedningen (S 1980:07) föreslog i delbetänkandet (Ds S 1984:17) Rehabiliteringspenning till missbrukare – vissa avgiftsfrågor att den som inte kan förvärvsarbeta därför att han på grund av missbruk genomgår vård och behandling i ett hem för vård eller boende skall ha rätt till viss ersättning. Beredningen benämnde ersättningen rehabiliteringspenning. Beredningen föreslog vidare en ändring av 34 § socialtjänstlagen så att det klart skulle framgå att missbrukare som vistas på framför allt hem för vård eller boende normalt skall betala en skälig ersättning för uppehållet på institutionen. Slutligen föreslogs att vissa sjukpenning- och pensionsbestämmelser som har samband med nu nämnda frågor skall ändras.

Riksförsäkringsverket behandlade ämnet i betänkandet (Ds S 1984:9) Pensionsförmåner vid institutionsvistelse. I betänkandet redovisas bl. a. förslag om upphörande av sjukpenningavdrag för missbrukare på institutioner och om upphävande av kommuners rätt att uppbära försäkrads folkpensionsförmåner i vissa fall. Förslagen överensstämmer med de förslag som socialberedningen lade fram i sitt betänkande.

I föreliggande proposition behandlas socialberedningens ovannämnda förslag utom såvitt gäller rehabiliteringspenning. Frågan om en sådan ersättning utreds av rehabiliteringsberedningen (S 1985:02).

I *propositionen* föreslås att den kommun som svarar för vårdkostnaderna får rätt att ta ut ersättning för uppehållet av personer som har fyllt 18 år som på grund av missbruk får vård eller behandling i ett hem för vård eller boende eller i ett familjhem. De nya bestämmelserna avser endast personer med missbruksproblem. Regeringen föreslås få bemyndigande att föreskriva om den högsta ersättning som får tas ut i sådana fall. Avsikten är att den i princip skall motsvara det högsta avdrag som nu görs från sjukpenningen vid

sjukhusvård och som för närvarande är 55 kr. Förslaget medför samma tillämpning av avgiftsbestämmelserna oavsett om vården sker med tvång eller på frivillig väg.

Förslaget innebär att kommunerna i fortsättningen får ta ut en ersättning för uppehälle inte bara på sådana hem som är inriktade på ett boende utan också på hem som är inriktade på att huvudsakligen ge vård eller behandling. I fråga om de inackorderingshem som huvudsakligen tillhandahåller ett boende för missbrukare får kommunen liksom hittills själv bestämma en skälig ersättning.

Det nuvarande regelsystemet kan enligt föredragande statsrådet (prop. s. 10) leda till att den enskilde i vissa fall får behålla endast en mindre del av en socialförsäkringsförmån, medan han i andra fall inte betalar något under vårdtiden och kanske har en större summa pengar till godo när den är slut. Det anförs vidare att det olikartade ekonomiska utfallet kan motverka ett gott behandlingsklimat i vården.

Enligt föredragande statsrådet finns det ur rehabiliteringssynpunkt skäl för att en viss ersättning skall betalas. Vården av den enskilde inriktas till en del på att han skall kunna leva ett självständigt liv, vilket bl. a. innebär att kunna ta ansvar för sin egen ekonomi. Vården skall vidare så långt möjligt anpassas till förhållandena i samhället. Att i mån av förmåga betala för sitt uppehälle är ett centralt inslag i en normal tillvaro. Utgångspunkten att förhållandena på ett behandlingshem så mycket som möjligt skall likna förhållandena i samhället i övrigt talar således för att en viss ersättning bör betalas.

Föredragande statsrådet anför vidare att vård och behandling i ett familjehem bör ses som en alternativ eller kompletterande vårdform till vård vid ett hem för vård eller boende. Dessa båda vårdformer bör, enligt statsrådet, därför i detta sammanhang behandlas lika.

Det anmärks av föredragande statsrådet (prop. s. 11) att socialnämnden enligt 37 § socialtjänstlagen helt eller delvis kan efterge ersättningsskyldigheten.

För den missbrukare som har sjukpenning och som får vård i ett hem för vård eller boende föreslås att sjukpenningen inte skall minskas automatiskt som nu sker. Det föreslås att försäkringskassan först efter begäran av den kommun som svarar för vårdkostnaderna minskar sjukpenningen på samma sätt som för den som vårdas på sjukhus. Enligt förslaget skall försäkringskassan till kommunen betala ut ett belopp som motsvarar minskningen. De nya bestämmelserna avses även omfatta missbrukare som får vård i familjehem.

Vidare föreslås att kommunernas möjligheter att uppbära folkpension som ersättning för vård eller försörjning skall upphöra beträffande bl. a. de missbrukare som omfattas av den föreslagna ersättningsskyldigheten.

De nya bestämmelserna föreslås träda i kraft den 1 juli 1987.

Utskottet tillstyrker de i propositionen framlagda lagförslagen.

Kontraktsvård inom socialtjänsten

I motion 1986/87:So215 av Bengt Westerberg m.fl. (fp) hemställs att riksdagen hos regeringen begär förslag till kontraktsvård som ett frivilligt alternativ till tvångsvård (yrkande 8).

Frågan behandlas även i *motion 1986/87:So217 av Alf Svensson (c)*, vari hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att narkomanen skall dömas till vård och att s. k. kontraktsvård införs, vilket innebär att om inte vårdprogrammet fullföljs, ersätts det automatiskt med sluten vård (*yrkande 2*).

Frågan om kontraktsvård inom socialtjänsten har behandlats i utskottet vid flera tidigare tillfällen, senast i betänkandet SoU 1986/87:8 s. 12 f. Betänkandet innehåller redogörelse för gällande bestämmelser m. m. (s. 10) vartill hänvisas.

I detta sammanhang kan vidare tilläggas att regeringen nyligen lagt fram förslag om bl. a. kontraktsvård i proposition 1986/87:106 om ändring i brottsbalken m. m. (s. k. kontraktsvård m. m.). I denna proposition föreslås att kontraktsvård skall kunna ådömas som brottspåföljd genom en kvalificerad form av föreskrift vid skyddstillsyn. Om den planerade behandlingen i avgörande grad har bidragit till att påföljden bestämts till skyddstillsyn, skall enligt förslaget rätten i domslutet ange hur långt fängelsestraff som skulle ha ådömts, om fängelse i stället hade valts som påföljd. Den institution eller liknande som svarar för behandlingen skall i sådana fall kunna åläggas att anmäla till åklagarmyndigheten och skyddskonsulenten, om den dömde inte fullföljer behandlingen enligt planen. Skyddstillsynen kan då ersättas med fängelse. När kontraktsvård ådöms, skall domstolen kunna föreskriva att den dömde skall stå under övervakning under längre tid än vad som normalt gäller vid skyddstillsyn.

Det nämnda propositionsförslaget behandlas för närvarande av riksdagen.

Utskottet har vid tidigare behandling av motsvarande motionsförslag framhållit att det starkt kunde ifrågasättas om det sedan lagen (1981:1243) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) införts finns något egentligt behov av regler om kontraktsvård inom socialtjänsten (se SoU 1982/83:37 s. 27, 1984/85:30 s. 26). Utskottet har vidare sagt sig utgå från att socialberedningen kommer att överväga om det finns skäl att föreslå särskilda bestämmelser om kontraktsvård eller liknande överenskommelser inom ramen för eller som ett komplement till socialtjänstlagen och LVM och avstyrkt initiativ av riksdagen i frågan.

I utskottets betänkande SoU 1986/87:8 konstaterades att socialberedningens arbete ännu inte är slutfört och att den slutliga utvärderingen av LVM kommer att redovisas i slutbetänkandet, som beräknas föreligga sommaren 1987. Utskottet anförde att resultatet av beredningens arbete bör avvaktas innan ställning tas till frågor om förändringar i lagstiftningen för missbrukarvården.

Utskottet anser inte att det nu finns skäl för ett ändrat ställningstagande i frågan. Utskottet avstyrker därför motionerna 1986/87:So215 (fp) yrkande 8 och 1986/87:So217 (c) yrkande 2.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *lagförslagen*
att riksdagen antar de i propositionen framlagda förslagen till

- a) lag om ändring i socialtjänstlagen (1980:620),
 b) lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,
 2. beträffande *kontraktsvård*
 att riksdagen avslår motion 1986/87:So215 yrkande 8 och motion
 1986/87:So217 yrkande 2.

Stockholm den 12 maj 1987

På socialutskottets vägnar

Evert Svensson

Närvarande: Evert Svensson (s), John Johnsson (s), Kjell Nilsson (s), Ulla Tillander (c), Aina Westin (s), Per Arne Aglert (fp), Ann-Cathrine Haglund (m), Rosa Östh (c), Inga Lantz (vpk), Ingrid Andersson (s), Ingvar Eriksson (m), Erik Janson (s), Claes Rensfeldt (s), Göran Ericsson (m) och Kjell-Arne Welin (fp).

Reservation

Kontraktsvård (motiveringen till mom. 2 i hemställen)

Ulla Tillander (c), Per Arne Aglert (fp), Ann-Cathrine Haglund (m), Rosa Östh (c), Ingvar Eriksson (m), Göran Ericsson (m) och Kjell-Arne Welin (fp) anser att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 4 som börjar med "Utskottet har" och slutar med "riksdagen i frågan" bort ha följande lydelse:

LVM har varit i kraft under fem år. Utskottet konstaterar att erfarenheterna visar att vårdtiden enligt lagen är för kort för att kunna motivera grava missbrukare till fortsatt vård under frivilliga former. Den frivilliga vård som inleds under hotet om tvångsvård blir ofta kortvarig och tämligen meningslös. Det finns enligt utskottets mening ingen självklar lösning på frågan hur en effektiv missbrukarvård skall organiseras. Man bör emellertid ta vara på de olika alternativ till vård som finns och sträva efter att ge möjlighet till ökad valfrihet även i dessa avseenden. Utskottet förutsätter att socialberedningen överväger de förslag om införande av frivillig kontraktsvård inom socialtjänsten som framlagts och i sitt slutbetänkande lägger fram förslag om sådan vård.

1 Förslag till

Lag om ändring i socialtjänstlagen (1980:620)

Härigenom föreskrivs att 34 § socialtjänstlagen (1980:620) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Stöd- och hjälpinsatser av behandlingskaraktär medför inte kostnadsansvar för den enskilde vårdtagaren. För andra stöd- och hjälpinsatser får kommunen ta ut skäligen ersättning.

Föreslagen lydelse

34 §

Stöd- och hjälpinsatser av behandlingskaraktär medför inte kostnadsansvar för den enskilde vårdtagaren. *Kommunen får dock, utom beträffande underårig, ta ut ersättning för uppehållet av den som på grund av missbruk av alkohol, narkotika eller därmed jämförbara medel får vård eller behandling i ett hem för vård eller boende eller i ett familjehem. Regeringen bemyndigas meddela föreskrifter om den högsta ersättning som får tas ut för varje dag. För andra stöd- och hjälpinsatser än som angetts nu får kommunen ta ut skäligen ersättning.*

Om en underårig genom socialnämndens försorg får vård i ett annat hem än det egna, är föräldrarna skyldiga att i skäligen utsträckning delta i kommunens kostnader enligt grunder som regeringen föreskriver. Socialnämnden får i sådant fall uppbära underhållsbidrag som avser den underårige.

Bestämmelserna i första stycket gäller inte i fråga om tjänst för vilken avgift har bestämts enligt 35 §.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1987.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

SoU 1986/87:32

Bilaga

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 15 § och 10 kap. 3 § lagen (1962:381) om allmän försäkring¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.
15 §²

Sjukpenning utgår ej för tid då den försäkrade

a) fullgör värnpliktstjänstgöring eller vapenfri tjänst eller genomgår militär grundutbildning för kvinnor;

b) är intagen i sådant hem som avses i 12 § lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga med stöd av 1 § andra stycket 2 eller tredje stycket sagda lag;

c) är häktad eller intagen i kriminalvårdsanstalt;

d) i annat fall än under b) eller c) sagts av annan orsak än sjukdom tagits om hand på det allmännas bekostnad;

e) vistas utomlands i annat fall än då den försäkrade insjuknar medan han utför arbete som ett led i en här i riket bedriven verksamhet eller som sjöman anställd på svenskt handelsfartyg eller under sjukdom eller i fall som avses i 8 § andra stycket reser till utlandet med försäkringskassans medgivande.

För varje dag då en försäkrad bereds vård i ett sådant hem för vård eller boende enligt socialtjänstlagen (1980:620) som ger vård och behandling åt missbrukare av alkohol eller narkotika, skall sjukpenningen minskas på det sätt som framgår av 4 § andra stycket.

För varje dag då en försäkrad bereds vård i ett sådant hem för vård eller boende *eller familjehem enligt socialtjänstlagen (1980:620)* som ger vård och behandling åt missbrukare av alkohol eller narkotika, skall sjukpenningen *på begäran av den kommun som svarar för vårdkostnaderna* minskas på det sätt som framgår av 4 § andra stycket. *Det belopp som sjukpenningen minskas med skall betalas ut till kommunen.*

Utan hinder av första stycket utgår sjukpenning till försäkrad som avses under c) vid sjukdom som inträffar under tid då han får vistas utom anstalt och därvid bereds tillfälle att förvärvsarbeta.

10 kap.
3 §³

Därest pensionsberättigad i annat fall än som avses i 2 § under hel månad är intagen i annan anstalt än sjukhus eller ock tillfälligt vistas utom anstalten, äger den som driver anstalten att, i den mån regeringen så förordnar, uppbära så stor del av den pensionsberättigades å månaden belöpande folkpension, som svarar mot kostnaderna för vården eller försörjningen på anstalten, varvid den pensionsberättigade dock skall äga erhålla visst belopp för sina personliga behov. Vad nu sagts skall äga

¹ Lagen omtryckt 1982:120.

² Senaste lydelse 1983:960.

³ Senaste lydelse 1986:242.

motsvarande tillämpning för det fall att den pensionsberättigade åtnjuter vård eller försörjning mot avgift, som erlägges av kommun eller landstingskommun.

Åtnjuter barn, för vilket barntillägg utgår, i annat fall än som avses i 2 § sista stycket under hel månad vård på anstalt eller eljest vård på allmän bekostnad, äger den som driver anstalten eller det kommunala organ som svarar för vårdkostnaden att, i den mån regeringen så förordnar, uppbära så stor del av barntillägg för månaden som svarar mot vårdkostnaden.

Första stycket gäller inte i fråga om pensionsberättigad som åtnjuter helinackordering i servicehus för äldre människor *eller som bor i gruppbostad eller elevhem som avses i lagen (1985:568) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m. fl.*

Första stycket gäller inte i fråga om pensionsberättigad som

1. åtnjuter helinackordering i servicehus för äldre människor,

2. bor i gruppbostad eller elevhem som avses i lagen (1985:568) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m. fl., *eller*

3. *skall betala ersättning enligt 34 § första stycket socialtjänstlagen (1980:620).*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1987.